

שבועות כה ADDENDUM

משה שווערד

א. רשימות שעורים (רי"ד סולובייצ'יק) מסכת שבועות דף כה עמוד א
גמרא. שהנדרים חלים על דבר מצוה כו' משא"כ בשבועות. במס' נדרים (טז ב) מבואר שעיקר החילוק הוא משום שבנדרים אמר ישיבת סוכה עלי ובשבועה אמר שבועה שלא אשב בסוכה, ועיי"ש במפרשים שיסוד החילוק הוא שנדר איסור חפצא הוא ואילו שבועה איסור גברא הוא. אך הבדל זה טעון הסבר שהרי סוכ"ס המצוה מתבטלת ומ"ש איפוא איסור גברא מאיסור חפצא.

לקראת ביאור הדבר עלינו להקדים חקירה בנוגע דין הנשבע לבטל את המצוה שאינו חל מהו דין מי שנשבע על דבר רשות שאיסורו בהכרח יבטל אותו ממצוה אבל לא נשבע על ביטול המצוה עצמה האם גם הוא בכלל הנשבע לבטל את המצוה ששבועתו שבוטלת שוא או לא. והנה שנינו לקמן (כט א) נשבע לבטל את המצוה - שלא לעשות סוכה עכ"ל, והרי אין המצוה עשיית הסוכה כי אם הישיבה בה, אלא שאי - עשיית הסוכה מביאה לביטול הישיבה והמצוה. ולכאורה מוכח שאף ביטול מצוה ממילא הופך את השבועה לשבועת שוא. ברם הרמב"ם בפ"א מהל' שבועות (הל"ו) משמיט הציוור של הנשבע לא לעשות סוכה וכותב במקומו וז"ל שלא ישב בסוכה בחג הסוכות עכ"ל, ונראה שלדעתו כשנשבע באופן ישיר לא לקיים המצוה דישיבה בסוכה בכלל נשבע לבטל מצוה הוא ושבועתו שבוטלת שוא, אבל כשנשבע שלא לעשות הסוכה תחול השבועה אף שהמצוה תתבטל ממילא.

ובכך מוסבר ההבדל בין איסור גברא לבין איסור חפצא. באיסור גברא נשבע באופן ישיר לא לעשות את המצוה, ולעומת זאת באיסור חפצא אינו אוסר את קיום מצות הגברא באופן ישיר אלא שממילא לא יוכל לקיים את המצוה משום שהחפצא אסור, לפיכך הנשבע שלא ישב בסוכה בחג שבועת שוא היא שנשבע באופן ישיר לאסור את המצוה, ואילו כשנדר ישיבת סוכה עלי לא אסר את המצוה בעצם חלות הנדר אלא שממילא אין לו יכולת לקיים את המצוה. ויוצא איפוא נפקא מינה במי שנשבע שילך למקום שאין שם מצה בליל הסדר שאין עצם השבועה אי - קיום מצות מצה כי אם לעשות פעולה אחרת בקום ועשה באותו הזמן וממילא לא יקיים את המצוה, ודומה איפוא לנדר שמתבטלת המצוה ממילא, ומשום כך חלה. רק כשנשבע נגד עצם המצוה כגון כשנשבע מפורש שלא ישב בסוכה בחג מכיון שגוף השבועה מבטלת מצוה הרי היא בכלל שבועת שוא.

ב. רש"י מסכת שבועות דף כה עמוד א ד"ה גמ'. הנדרים
הנדרים חלים על דבר מצוה - קונם סוכה שאני עושה לולב שאני נוטל אסור ובנדרים מפרש טעמא בפרק ואלו מותרין (טז:).

ג. שאלות דרב אחאי גאון - סימן קסט
[א] שאלתא דמחייבין דבית ישראל למעבד מטללתא ומיתב בה שבעה יומי דכתיב חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים וכתיב בסוכות משכן שבעת ימים ...

ד. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת שבועות דף כה עמוד א
מצוה בעשיית סוכה
רש"י ד"ה הנדרים, קונם סוכה שאני עושה. תמוה טובא דהו"ל שנדר שלא לישב בסוכה, ומ"ש נדר בדבר מצוה על עשיית סוכה, ועי' סוכה מ"ו. אך ידוע מש"כ רש"י במכות ח'. על מ"ש שם אם מצא חטוב וכו'. ופירש"י שם שיש מצוה בעשיית הסוכה. ויעויין בהעמק שאלה שכתב שאף שיוצא גם בסוכת גנב"ך (סוכה ח' ב) הרי שאין עשיית הסוכה אלא הכשר מצוה, ואם יש לו סוכת גנב"ך יוצא בזה אף שלא עשה סוכה. מ"מ י"ל שכל זמן שאי"ל סוכה עדיין הרי עשיית הסוכה נחשבת מצוה מדאפקה רחמנא בלשון תעשה לך ...

ה. העמק שאלה על שאלות דרב אחאי גאון סימן קסט - אות א
... אבל רבינו למאי הביא מצות עשיה בסוכה בפני עצמה וישיבה בפני עצמה:
אלא נראה ללמוד מלשון רבינו. דאף על גב דעיקר מצות סוכה הוא הישיבה. והעשיה אינה אלא הכנה. מכ"מ יש בה מצוה באשר הכנה זו כתיבא בתורה וחשובה משאר הכנות דמצות שאינן כתובין בתורה.

ואינו דומה עשית סוכה וכתובת תו"מ דכתיב וכתבתם ושמירת מצת מצוה דכתיב ושמרתם את המצות והכנה דשבת וכדומה. לאגידת לולב ותקון שופר וכדומה שלא נזכר בהו שום הכנה אלא גוף המצוה. ...
ונראה דיש מכ"מ נ"מ בדין בין הכנה הכתובה בתורה לאינה כתובה בתורה. דהנה ידוע הכלל מצוה בו יותר מבשלוcho לא בגוף מ"ע בלבד אלא אפי' בהכנה דמצוה כדאי' פ' כ"כ בהכנה דשבת שאינו אלא הכנה למצות עונג שבת... ונראה דמצוה בו יותר מבשלוcho דבהכנה אינו אלא בהכנה המפורשת בתורה כמו הכנה דשבת דכתיב והכינו את אשר יביאו וגו'...

וכ"ת א"כ אמאי מפרש הגמ' הא דתנן סוכה שאני עושה לענין ישיבה כמש"כ לעיל לדעת התוספות דילמא עשי' ממש קאמר. הל"ק דא"כ אפי' שבועה ג"כ חל ע"ז שלא זה נקרא נשבע לבטל אה"מ אחר שאין עשי' עיקר המצוה וכמש"כ הר"ן בנדרים ד"ח א' ד"ה הא קמ"ל דכל שלא כתיב בפ' השבועה חל עליו. ה"נ לענין מצוה בו יותר מבשלוcho ודאי חל השבועה שאין זה מפורש במקרא. ואין להקשות מנלן באמת דמי שאומר סוכה שאני עושה דמכוין שאינו יושב ואין שבועה חל עליו. דילמא שאני עושה כמשמעו ושבועתו קיימת. הא ל"ק דגם בלא דברי אלה ק' הכי. וצ"ל דהטעם דאזלינן בנדרים ושבועות בלשון ב"א ומסתמא מכוין על הישיבה ג"כ. וב"א קוראין כך לישיבת סוכה כלישנא דקרא:

ו. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת שבועות דף כה עמוד א

אילימא צדקה לעני, מושבע ועומד. כ' הרשב"א דהיינו דווקא כשהעני עומד לפניו ומבקש ממנו צדקה, אז נחשב מושבע ועומד ליתן לעני זה. אבל אם נשבע שלא לתת לפלוני עני שאינו לפניו הרי"ז חלה שבועתו, דאינו מחוייב ליתן לכל העניים, וכן מה שתירצה הגמ' לעשיר י"ל דה"ה לעני וביותר מפרוטה שאינו יוצא ידי חובתו בזה.

ונחלקו הראשונים באחד שחייב עצמו לצדקה וכמו דדרשינן בפ"ך זו צדקה, אי מותר לשנות מעני לעני דיש פוסקים שא"ל לשנות גם בכה"ג של"ה העני לפניו, ואיכא דס"ל דבזה יכול לשנות [אא"כ הוא מתנה מועטת, דבזה מחוייב גם בסתם].

ז. דף על הדף מסכת שבועות דף כה עמוד א

בגמ': מאי אתן אילימא צדקה לעני מושבע ועומד מהר סיני הוא.

בס' ראשי בשמים (מערכת ד' אות י"א) הקשה דהא דאמנם מושבע ועומד מהר סיני ליתן צדקה, אבל אינו מחוייב ליתן צדקה דוקא לעני זה, ואם כן כשנשבע שלא ליתן לזה העני כסף, אמאי הוה מושבע ועומד מהר סיני.

וכתב דמזה מוכח, דכיון דעל כל פנים אם נותן לעני זה, הרי הוא מקיים מצות צדקה, שוב הוה מושבע ועומד מהר סיני על זה, וכתב שכיוצא בזה מצא בס' יד שאול להגרי"ש ניטנזון יו"ד (סי' ר"ג ס"ק ט') בהא דאמרו בנדרים (ח' ע"א) האומר אשכים ואשנה פרק זה, נדר גדול נדר לאלקי ישראל, וע"ש דהו"ל מושבע ועומד מהר סיני, וקשה דהא אינו מחוייב ללמוד דוקא פרק זה, שהרי יכול ללמד מה שלבו חפץ, אלא מוכח מזה גם כן, שכיון שמקיים הוא את מצותו בלימוד זה, גם על זה שייך לומר שהוא מושבע ועומד מהר סיני. ועיין מש"כ לקמן כ"ט ע"א במשנה נשבע שלא לבטל את המצוה בשם התשב"ץ.

=====

ח. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת שבועות דף כה עמוד ב

לקיים מצוה פטור. שיטת הר"ן נדרים ח'. דוודאי הוא שיש חלות שבועה ועובר בבל יחל, אלא דפטור הוא מקרבן, עיין שם.

ט. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת שבועות דף כה עמוד ב

תוד"ה מי איתא. והנה איכא למ"ד דיש איסור להניח תפילין בשבת, ולמ"ד זה לא יקשה קו' התוס' שהרי לדידי' ספיר ליתיה בלהבא שהרי נשבע לבטל את המצוה. וצ"ל דקו' התוס' אליבא דמ"ד ששבת לאו זמן תפילין אך

איסורא ליכא, למי שמניח. והיינו דאף דלכו"ע הוי איסור להניח תפילין בשבת ויו"ט כי מזלזל הוא באות
שלהם, אך למ"ד זה אינו איסור מפורש, והוי דומיא דת"ש דאיסור מה"ת, אך מכיון שאינו מפורש לכך
אי"ז בכלל נשבע לבטל את המצוה, ולמ"ד שדרשינן איסור תפילין בשבת ויו"ט מקרא דימים ימימה וכו',
לדידיה ל"ש דברי התוס' וכו"ל.

י. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת שבועות דף כה עמוד ב

פסולים לעדות אי פטורים משום שבועת ביטוי
שבועה שאני יודע לך עדות. [1] שיטת רש"י דהפסולין לעדות הם ג"כ פטורין משום שבועת ביטוי, דמכיון
דענין זה שייך בשבועת העדות, לכך הופקעה משבועת ביטוי, [2] והרמב"ן חולק. אך גם הרמב"ן מודה דאף
דכשחסר תנאי החיוב משום שבועת העדות וכגון דלא היה תביעה וכו' מ"מ אם הוא כשר אין בו כבר שבועת
בטוי. ונ"פ דרש"י מודה בנשים שחייבות משום שבועת ביטוי, כיון דאין להם תורת עדות כלל, וכמש"כ התומים
לענין דין נמצא א' מהם קרוב או פסול, דבנשים אין דין זה כיון דאין להן תורת עדות כלל.